

NEMZETKÖZI LEVÉLTÁROS KONFERENCIA A HADTÖRTÉNELMI INTÉZET ÉS MÚZEUMBAN

A Varsói Szerződés hadseregei levéltárvezetőinek legújabb, sorrendben a negyedik tanácskozására 1973. szeptember 11–14. között Budapesten került sor a Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban. A megbeszélésen részt vett:

— Tyihon Ivanovics NYIKITCSENKO vezérőrnagy, a Szovjet Hadsereg Honvédelmi Minisztériuma Levéltárának parancsnoka,

— Nikola SZERGIEV ezredes, a Bolgár Néphadsereg Hadilevéltárának parancsnoka,

— dr. Ladislav KOPECKY alezredes, a Csehszlovák Néphadsereg Hadilevéltárának parancsnoka,

— Leszek LEWANDOWICZ ezredes, a Lengyel Néphadsereg Központi Katonai Levéltárának parancsnoka,

— Rudolf STUDANSKI ezredes, a Német Nemzeti Néphadsereg Levéltárának parancsnoka,

— Ion TUDOR alezredes, a román Nemzetvédelmi Minisztérium Levéltára dokumentációs hivatalának vezetője,

— és mint házigazdák, dr. LIPTAI Ervin ezredes, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum parancsnoka,

— dr. PAPP Tibor alezredes, a Hadtörténelmi Levéltár parancsnoka,

— dr. BÖHM Jakab, a Hadtörténelmi Levéltár tudományos főmunkatársa.

Az említett országok hadseregei hadilevéltár parancsnokainak első találkozását a Német Nemzeti Néphadsereg Levéltára kezdeményezte. Az értekezlet színhelye 1966-ban POTSDAM volt, ahol a vendéglátón kívül a csehszlovák és a lengyel hadsereg képviselői jelentek meg. A résztvevők közös nézetre jutottak a folyamatos kapcsolatok biztosításának szükségességében és kiszélesítésében. E cél elérésére megállapodtak egy közérdekű feladat kijelölésében. Elhatározták egy olyan ötnyelvű — orosz, német, cseh, lengyel és magyar — hadilevéltári szakmai szótár elkészítését, amely magában foglalja az 1914-ig készült, főleg német nyelvű iratok legfontosabb katonai és levéltári kifejezéseit. A szerkesztési munkálatokat a potsdami levéltár magára vállalta. Az azóta eltelt idő bizonyította a kezdeményezés helyességét. Egy ilyen összeállítás valóban segítséget nyújt

majd a levéltárosoknak, akik a korabeli iratokat kezelik és a hadtörténeteseknek, akik ezekben az iratokban kutatnak, másrészt munkakapcsolatot teremtvé biztosítja az érdekeltek együttműködését.

A potsdami összejövetelt követte az 1968. évi prágai, az 1971-es varsói megbeszélés. Magyar küldött a prágain vett részt először. A szótár készítésének helyzetét mindkét ülésen megtárgyalták, de a varsóin már levéltári szakkérdések is napirendre kerültek, pl.: a katonai levéltári szolgálat néhány alapvető kérdése, a szolgálati idő és egyéb igazolásokkal kapcsolatos kérdések és problémák, a levéltári iratanyag megőrzésének módszerei stb. A varsói értekezlet végén a résztvevők megállapodtak abban, hogy 1973-ra Budapestet javasolják az összejövetel helyéül, napirendként pedig a levéltártechnika problémaköréből egy-két kérdést.

A budapesti négynapos konferencia programjának összeállításánál arra fektettük a fő súlyt, hogy minél alaposabban informálhassuk egymást a felvett szakmai területekről, a vendégeknek alkalmuk legyen a magyar Hadtörténelmi Levéltár megismerésére s elvtársi—baráti kapcsolat alakuljon ki a résztvevők között.

Időmegtakarítási célokból több írásos dokumentumot juttattunk el a résztvevőkhöz: még az értekezlet előtt átadtuk a tanácskozás programját és a szakmai előadások szövegét. Ezáltal lehetővé vált az előadások elhagyása s az azonnali rátérés az esetleges kérdések felvetésére, a vélemények kifejtésére, s egymás szóbeli informálására. Csak a tájékoztató jellegű ismertetések hangzottak el élő szóban.

A tanácskozás napirendjén szerepelt két ismertetés és két szaktéma. Ismertetés hangzott el a magyar Hadtörténelmi Levéltárról és tevékenységéről, az ötnyelvű levéltári szakszótár szerkesztési munkáinak állásáról, helyzetéről. Írásos anyag készült a levéltári anyag raktári elhelyezéséről és a levéltári iratrestaurálás és konzerválás kérdéseiről.

A szótár szerkesztése körüli vitában többen felvetették, hogy bizonyos mér-

tékben változtatni kell a címszavakon. Köztük több jelenkori kifejezés is található, amelyek 1914 előtt nem léteztek. Ezek kihagyandók. Fordítási problémák is felmerültek. Nem volt egyöntetű állásfoglalás abban a kérdésben sem, hogy a szerkesztésben eddig részt nem vett levéltárak hogyan kapcsolódhatnak be a munkába. A résztvevők végül is megállapodtak a hiányosságok közös felszámolásában és így az NDK levéltára vállalhatta, hogy 1975-ben megjelenteti a szótárt.

Az iratraktározás témájával kapcsolatban, amelyet dr. Böhm Jakab, a Hadtörténelmi Levéltár tudományos főmunkatársa állított össze, széles körű eszmecsere alakult ki.

Mindenekelőtt a raktárhelyiségekkel kapcsolatos problémák vetődtek fel. Szinte mindenütt, eredetileg más célra épült objektumokat alakítottak át levéltárrá. Ennek tudható be, hogy nehéz megfelelő szinten tartani a hőmérsékletet, a relatív nedvességtartalmat, s a dolgozóknak sem tudnak mindenben megfelelő munkahelyet biztosítani. Ezért több országban is napirendre került új épületek építése, a katonai levéltári célokra. Az új raktárakat légkondicionálni akarják s fel akarják szerelni különböző technikai eszközökkel, amelyek elsősorban a gyors és pontos adatszolgáltatást és a nehéz fizikai munka kiiktatását segítik elő.

Felvetődött még a legmegfelelőbb relatív légnedvesség, a fertőtlenítés, a tűzbiztonság, a mozgatható raktári polcok kérdése. Megállapítást nyert, hogy az optimális relatív légnedvességi határok 40—65% között mozognak, az ember számára is alkalmas levegőhőmérséklet mellett. A megadott értékek alatti vagy feletti szint káros az iratokra.

Az iratok fertőtlenítése igen sok esetben elkerülhetetlen. Különösen akkor, ha az iratok új raktárhelyiségbe kerülnek. Erre különösen Magyarországon van nagy szükség, ahol az őrzött anyag szinte teljes egészében biológiailag fertőzött. Mérések bizonyítják, hogy a raktárak levegőjében 3—4-szer annyi mikroba van, mint a szabad levegőben. Nem kell félni a fertőtlenítéstől. Helyes technológiát alkalmazva, nem károsodnak az iratok, sem az írás anyaga. A szovjet és román tapasztalatok azt mutatják, hogy az etilénoxid a legjobb fertőtlenítőszer.

Hátránya, hogy robbanásveszélyes, amit széndioxid keveréssel meg lehet szüntetni.

Német tapasztalat szerint a mozgatható polcrendszer csak a nem, vagy csak a ritkán kutattott anyagok tárolására alkalmas. Javításához speciálisan képzett szakemberek szükségesek, akik köztudottan nem állnak azonnal rendelkezésre. A hibaelhárítás elhúzódása napokra is megbéníthatja a levéltárat.

A restaurálás, konzerválás vitaindító referátumát dr. Scholz Tamás vegyészmérnök, az Országos Levéltár anyagvédelmi csoportvezetője dolgozta ki. A téma vitája során rendkívül fontos és időszerű kérdés vetődött fel. A restaurálás és a konzerválás a levéltári munka fontos részének tekinthető, és, mint a levéltári munka más területén, e kérdésben is nemzetközi együttműködésre van szükség. Az egyes levéltárak iratrestaurálási tevékenysége csak akkor emelkedhet gyorsan magas színvonalra, ha nem maguknak kell elvégezni a szükséges alap kutatásokat.

Egyöntetűség mutatkozott meg a résztvevők körében abban a kérdésben, hogy a levéltárparancsnokoknak mind többet kell foglalkozniuk technikai kérdésekkel, illetőleg a technikai szakembereket mind intenzívebben be kell vonni a vezetésbe. A technikai szakemberek munkájának nemzetközi összehangolása nem a levéltárparancsnokok feladata. De az illetékesek figyelmét felhívhatják az ilyen jellegű együttműködés szükségességére és fontosságára.

Az értekezlet utolsó napján, szeptember 14-én délelőtt, sor került az együttes munka értékelésére és javaslat kidolgozására, a következő találkozón helyére és tematikájára vonatkozóan.

A tanácskozás szakmai szempontból értékes volt. A résztvevők megismerhették egymás munkakörülményeit, gondjait-bajait, tanulhattak az egyes levéltárak helyes gyakorlati tevékenységéből stb. Megtudtuk, hogy a szovjet levéltárak vannak az élen a levéltári munkák gépesítése tekintetében. Megtekinthettük azt a füzetet, amely a levéltári munkában alkalmazott gépeket szemléltette. Az összeállításnak nagy előnye, hogy a bemutatott eszközök többnyire valamelyik szocialista ország, elsősorban a Szovjetunió iparának termékei, tehát könnyen importálhatók.

Tapasztaltuk, hogy a postdami levéltár jó úton halad a raktározási technika kialakításában. Eredményei érdeklődésre tarthatnak számot más baráti országban is. Úgy tűnik, hogy Magyarországnak van a legtöbb tapasztalata a szennyezett iratok fertőtlenítésében.

Az értekezlet fontos eredménye, hogy azon a Varsói Szerződésbe tömörült hadseregek képviselői hiánytalanul részt vettek. Ez a teljesség pozitívan hatott ki a tanácskozás munkájára. Egymás megismerésén és a személyek közötti baráti szálak létrejöttén kívül felvetődtek és megfogalmazódtak a további együttműködés irányára és tartalmára vonatkozó elképzelések. Erőteljesen jelentkezett a gyakoribb személyes találkozás igénye az egymáson való segítség céljából. Szinte valamennyi levéltárnak vannak olyan feladatai, amelyek végrehajtásához mások támogatása is szükséges. 1975-ben ünnepli több ország a fasiszta elnyomás alóli felszabadulás 30. évfordulóját. Ennek megünneplésére is készül a szocialista tábor. Egyes levéltárak már hozzá is fogtak a vonatkozó iratok összegyűjtéséhez és dokumentumkötetben való kiadásuk előkészítéséhez. Egy ilyen dokumentáció színesebb és teljesebb tétele csak az egymásnak nyújtott támogatással képzelhető el. De más vonatkozásban is egymásra vagyunk utalva. Országaink régebbi története is

öszefonódik. Szinte mindegyik levéltár őríz más országokat érintő fontos iratokat. Ezek feltárása, a bennük található adatok rendelkezésre bocsátása barátok iránti kötelesség. Fokozottabb együttműködésre, illetőleg tapasztalatszerésre lenne szükség az 1945 után keletkezett iratok, illetve egyéb dokumentumok raktározását, feldolgozását, segédletekkel való ellátását stb. illetően. A fentiekből indultak ki a konferencia résztvevői, amikor állást foglaltak a kétoldalú kapcsolatok ápolása és rendszeressé tétele mellett is.

A konferencia résztvevői egyetértettek abban, hogy a következő összejevetel 1975-ben, vagy 1976-ban legyen, olyan napirenddel, amely az eddigiekben is szépen fejlődő együttműködés még magasabb színvonalra való emelését szolgálja.

Az elnöki zárszó után a vendégek nevében NYIKITCSENKO vezérőrnagy elvtárs köszönte meg a szívélyes vendéglátást. Örömet fejezte ki, hogy eljöhettek Budapestre, megismerhették Magyarország szép fővárosát, találkozhattak a kollégákkal, a levéltárparancsnokokkal. Kifejezte azt a reményét, hogy a szocialista hadseregek levéltárai közötti kapcsolatok — mind a sorra kerülő találkozókon, mind a találkozók közötti időszakban — tovább fejlődnek.

Papp Tibor